24. 2. 2015

ID: 97129

Odpovědnost státu za škodu

Újmu spočívající v morálním poškození osobnosti (integrity) poškozeného nelze považovat za méně intenzivní jen z toho důvodu, že je v probíhajícím trestním řízení úspěšný v řízení odvolacím, když zrušující rozhodnutí nevedlo k bezprostřednímu zastavení trestního řízení, naopak toto řízení pokračovalo ještě po dobu delší než čtyři roky.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 517/2014, ze dne 4.12.2014)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce D. Ž., zastoupeného JUDr. M.Ř., advokátem se sídlem v P., proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti, se sídlem v P., o 250.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 10 C 108/2012, o dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2013, č. j. 16 Co 353/2013-111, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2013, č. j. 16 Co 353/2013-111, se v části výroku I., jíž byl změněn výrok I. rozsudku soudu prvního stupně, a ve výroku II. zrušuje a věc se vrací Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 2. 4. 2013, sp. zn. 10 C 108/2012 – 69, uložil žalované povinnost zaplatit žalobci částku 250.000,- Kč s příslušenstvím (výrok I.) a žalobci přiznal náhradu nákladů řízení (výrok II.). Městský soud v Praze v záhlaví uvedeným rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně co do částky 100.000,- Kč s příslušenstvím, ohledně částky 150.000,- Kč s příslušenstvím změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl (výrok I.), a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II.). Žalobce se žalobou domáhal náhrady nemajetkové újmy, která mu vznikla nezákonným usnesením policie ze dne 25. 2. 2002 ČVS: OV6-326/30-Ma-201, jímž bylo zahájeno trestní stíhání žalobce pro podezření ze spáchání trestného činu zpronevěry dle § 248 odst. 1 a 3 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně. Uvedl, že výše uvedeným usnesením ze dne 25. 2. 2002 bylo zahájeno trestní stíhání žalobce, který měl jako jednatel a jediný společník U. – SERVICE, spol. s r. o. (dále jen „společnost“) způsobit škodu ve výši 4,200.000,- Kč, a to neuhrazením celních dluhů za společnosti v usnesení uvedené. Dne 7. 9. 2005 byla podána obžaloba, na jejímž základě byl žalobce rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 28. 11. 2006 uznán vinným a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání 3 let podmíněně odložený na dobu 5 let a dále peněžitý trest a zákaz výkonu funkce statutárního orgánu. Žalobci byla uložena povinnost částečně nahradit škodu. K odvolání žalobce byl rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 usnesením Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2007 zrušen a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud zejména vytkl soudu prvního stupně, že řádně nezkoumal, zda žalobce skutečně použil peníze pro sebe. Po doplnění dokazování byl žalobce rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 1. 6. 2011, sp. zn. 16 T 106/2005, obžaloby zproštěn. Dále odvolací soud uvedl, že společnost byla zapsána do obchodního rejstříku 20. 2. 1992. Jejím jediným jednatelem a od roku 1995 i jediným společníkem byl žalobce. Dne 23. 10. 2000 vstoupila společnost do likvidace a dne 20. 3. 2001 byl na její majetek prohlášen konkurz. Žalobce je od roku 2000 v psychiatrické péči. Jeho klinický obraz se zásadně změnil (zhoršil) v souvislosti s trestním stíháním, byl opakovaně v dlouhodobé pracovní neschopnosti, je trvale medikován psychofarmaky a žalobcův zdravotní stav je

dlouhodobě nepříznivý. Žalobce vyzval žalovanou k náhradě nemajetkové újmy dne 30. 11. 2011. Žalovaná nárok neuznala.

Odvolací soud částečně zopakoval dokazování a z provedených důkazů učinil další a částečně jiná zjištění. Žalobce byl před zahájením trestního stíhání dne 28. 6. 2000 předvolán k podání vysvětlení. Využil však svého práva založeného § 158 odst. 5 trestního řádu odepřít výpověď. Pouze uvedl, že trestní oznámení je nedůvodné a že trpí dlouhodobými zdravotními potížemi. Již jako obviněný odmítl žalobce v trestním řízení vypovídat před orgány Policie ČR i dne 22. 3. 2002. Žalobce poprvé souhlasil s tím, že ve věci bude vypovídat až dne 26. 10. 2004. Vypověděl, že poškozené společnosti mu plnění na zaplacení cla zásadně platily opožděně, proto bylo praxí z poskytnutých plnění platit nejstarší dluhy. Dalším důvodem, pro nějž dluhy nezaplatil, bylo, že rozhodnutím celního úřadu z března 2000 mu byly zablokovány bankovní účty. Odvolací soud v trestním řízení ve zrušujícím rozhodnutí zdůraznil nezbytnost provést důkaz znaleckým posudkem z oboru ekonomika odvětví účetnictví, když právě znalec by měl postavit najisto, zda předmětné částky užil žalobce na jiný než uvedený účel v úmyslu nedostát svému závazku. Ze znaleckého posouzení vyplynulo, že účetnictví společnosti bylo nevěrohodné, neprůkazné, fiktivní a žalobce byl neochotným ke spolupráci. Dle závěru znalce byl celkový neúspěch společnosti výsledkem selhání jinak úspěšného modelu podnikání celního deklaranta, přičemž tento neúspěch vycházel pravděpodobně z dlouhodobého nedodržování všech principů správného finančního řízení. Znalec závěrem uvedl, že s ohledem na neexistenci účetnictví vedeného v souladu se zákonem o účetnictví nelze zjistit, zda si žalobce ponechal peněžní prostředky zaslané na účet společnosti, a nelze bezpečně uzavřít, zda si je přisvojil v rozporu s účelem, ke kterému byly svěřeny. Dále byly ke znaleckému posudku vypracovány dva dodatky. Z nich vyplynulo, že v období leden až březen 2000 činil poměr mezi příchozími a odchozími platbami 82 %. Vedle plateb celnímu úřadu byla provedena i řada jiných odchozích plateb, např. výplaty mezd, a dále i jiné platby, jejichž účel nelze identifikovat – platby platební kartou a platby ve prospěch jiných subjektů (finanční úřady, klienti, pojišťovny).

Po právní stránce odvolací soud uvedl, že žalobce si trestní stíhání částečně zapříčinil sám. Žalobce za situace, kdy již dlužil miliony korun, odmítl vypovídat jak před zahájením trestního řízení, tak po jeho zahájení. Výpověď učiněná žalobcem dne 26. 10. 2004 neobsahovala skutečnosti, které by odůvodňovaly ukončení trestního stíhání či mu alespoň napomohly. Zčásti byla tato výpověď obecná a zčásti zjevně nepravdivá, neboť žalobce v rozporu se zjištěním učiněným v konkurzním řízení tvrdil, že finanční obtíže jeho společnosti byly v rozhodující míře vyvolány zablokováním účtů exekučními příkazy celních úřadů. Žalobce mohl a měl před zahájením trestního stíhání i po něm postupovat mnohem aktivněji. Situace zapříčiněná žalobcem spočívající v jeho chování před zahájením trestního stíhání i po jeho zahájení, dále v tom, že vědomě neplnil svěřené prostředky na dojednaný účel, a v tom, že účetnictví jeho společnosti bylo neprůkazné (z části i pro odborníka) a vedené v rozporu se zákonem o účetnictví, skutečně s kvalifikovanou mírou pravděpodobnosti svědčila pro to, že žalobce trestný čin zpronevěry spáchal. Podíl žalobce na zahájení trestního stíhání i na jeho následném stíhání byl alespoň poloviční. Odvolací soud dále posuzoval naplnění kritérií rozhodných pro výši odškodnění – povahu trestní věci, délku trestního řízení, následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře žalobce. Při posuzování délky trestního řízení odvolací soud zohlednil tu okolnost, že po vydání zrušujícího usnesení odvolacího soudu ze dne 28. 2. 2007, č. j. 61 To 61/2007-1622, bylo negativní působení trestního stíhání na žalobce již poněkud méně intenzivní.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce v rozsahu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně a jímž bylo rozhodnuto o nákladech řízení, dovoláním, jehož přípustnost spatřuje dle ustanovení § 237 o. s. ř. v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázek hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu anebo která v judikatuře dovolacího soudu řešena nebyla. Dovolatel vymezuje následující otázky:

1) Lze posuzovat jako zavinění trestního stíhání situaci, kdy obviněný využije svého ústavně

garantovaného práva nevypovídat?

2) Je civilní soud v odškodňovacím řízení oprávněn posuzovat kvalitu či rozsah právních úkonů poškozeného v řízení, v němž měla vzniknout škoda či jiná újma, tím spíše, jde-li o řízení trestní?

Jako dovolací důvod dovolatel uvádí nesprávné právní posouzení věci. Dovolatel namítá:

a) Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále jen „OdpŠk“), pojem zavinění si trestního stíhání nezná. V ust. § 12 odst. 1 písm. a) OdpŠk se sice hovoří o zavinění (si), nicméně jedná se o zavinění vazby, odsouzení či uložení ochranného opatření, nikoliv vlastního trestního stíhání. Pokud civilní soudy v odškodňovacích procesech dochází k závěru, že rovněž samotné trestní stíhání je možné si zavinit, jednají v rozporu se zákonem a používají protiústavní analogii legis, navíc k tíži účastníka řízení – poškozeného. Dovolatel odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 11/10, z nějž plyne, že „zavinění si“ je nutné v tomto ohledu vykládat restriktivně.

b) Závěry odvolacího soudu potlačují základní právo dovolatele na obhajobu zakotvené v § 33 tr. řádu a čl. 40 Listiny základních práv a svobod. Dovolatel odkazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2/2007, a nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. II. ÚS 1856/07, od nichž se odvolací soud v napadeném rozhodnutí odchýlil. Navíc, má-li být zavinění si trestního stíhání spatřováno v odepření výpovědi, pak lze toto vztáhnout pouze k onomu krátkému úseku mezi zahájením trestního stíhání a prvou výpovědí žalobce, nikoliv k celé délce trestního řízení.

c) Civilnímu soud v odškodňovacím řízení nepřísluší hodnotit kvalitu jednotlivých úkonů souvisejícího trestního řízení, tím méně pak výpovědi poškozeného (tehdy obviněného) a tvrdit, že kdyby vypovídal jinak, stíhán by jistě nebyl. Součástí práva na obhajobu je nejen právo nevypovídat vůbec, nýbrž i právo beztrestně (s výjimkami) nevypovídat pravdivě.

d) Žalobce mohl stěží cokoliv lépe a podrobněji vysvětlovat a dokládat, když celé posouzení, zda zpronevěřil svěřené prostředky či nikoliv, stálo na detailní rešerši výpisů z bankovních účtů, které měl policejní orgán k dispozici od samého počátku. Žalobce nemohl v trestním řízení předložit účetnictví, když v době trestního řízení již nebyl na pozici statutárního orgánu společnosti.

e) Závěr odvolacího soudu, dle nějž po vydání zrušujícího usnesení odvolacím soudem bylo negativní působení trestního stíhání na žalobce méně intenzivní, není správný. Není zřejmé, jak soud k takovému závěru dospěl a z čeho jej vyvodil. Věc byla vrácena obvodnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí, ve věci bylo rozhodováno v opakovaném hlavním líčení, kdy ke zproštění obžaloby došlo až rozsudkem ze dne 1. 6. 2011.

Dovolatel dovolání doplnil podáním ze dne 17. 9. 2014, v němž odkázal na řízení o náhradě přímé škody – nákladů obhajoby v téže trestní věci, přičemž v tomto řízení Obvodní soud pro Prahu 2 v rozsudku ze dne 24. 4. 2014, č. j. 23 C 213/2012-35, dospěl ohledně případného „zavinění si“ trestního stíhání žalobcem k opačnému právnímu závěru než odvolací soud v napadeném rozhodnutí.

Dovolatel navrhuje, aby dovolací soud napadené rozhodnutí změnil a sám ve věci rozhodl tak, že rozsudek soudu prvého stupně se jako věcně správný potvrzuje.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (viz čl. II. bod 7 zákona

č. 404/2012 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále jen „o. s. ř.“

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud se proto dále zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 35/1991, uvedl: „Důsledné uplatnění systematického výkladu ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb., spočívajícího ve srovnání tohoto ustanovení s dalšími ustanoveními zákona, s tím, že koncepce a smysl všech ustanovení určitého zákona by měly být stejné, proto vede k závěru o analogickém použití ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 58/1969 Sb. (v ustanovení § 6 téhož zákona jde o zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby po zrušení odsuzujícího rozsudku) pro posouzení, ve kterých případech nemá (jde o negativní vymezení) zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby stejný význam jako zrušení či změna usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost. Ten, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno a jenž byl zproštěn obžaloby, má tedy podle ustanovení § 1 až § 4 zákona č. 58/1969 Sb. zásadně právo na náhradu škody, způsobené usnesením o vznesení obvinění. Takové právo nemá pouze ten, kdo si vznesení obvinění zavinil sám a kdo byl obžaloby zproštěn nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný, nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován.“

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 539/2002, uvedl: „Zavinění obviněného (ať už ve formě úmyslné či nedbalostní) na zahájení trestního stíhání proti němu (tj. na vydání usnesení o vznesení obvinění či na sdělení obvinění) znamená, že obviněný svým zaviněným úkonem přispěl k tomu, že trestní řízení proti němu bylo či muselo být zahájeno, tedy že jeho jednání bylo důvodem k zahájení trestního stíhání proti němu. Příčinnou souvislost mezi zahájením či vedením trestního stíhání a zaviněním obviněného je třeba hledat nikoliv v jeho jednání, kterým měl podle orgánů činných v trestním řízení naplnit skutkovou podstatu trestného činu, pro který byl stíhán, nýbrž v jiném jeho chování před zahájením trestního stíhání, popř. v jeho průběhu, především v jeho postoji vůči orgánům činným v trestním řízení, tedy v tom, zda svým jednáním či úkony procesního charakteru zapříčinil, že trestní stíhání muselo být zahájeno (nebo v něm nadále pokračováno). Nejde tedy o to, zda obviněný se dopustil, byť zaviněně, skutku, pro který byl stíhán a jímž vyvolal podezření, že byl spáchán trestný čin, ale o to, zda svým jiným či dalším jednáním ovlivnil postup orgánů činných v trestním řízení před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu tak, že bez tohoto jednání by k zahájení (pokračování) trestního stíhání nedošlo, např. uváděním nepravdivých skutečností, odůvodňujících postup podle § 160 odst. 1 tr. řádu, či předstíráním, že vůči němu jsou důvody k trestnímu stíhání, ačkoliv objektivně neexistovaly. Podmínka, že poškozený si sám zavinil obvinění, není naplněna již tím, že se dopustil skutku, pro který bylo trestní stíhání proti němu zahájeno.“

Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 11/10, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 148/2011, uvedl: „Podle Ústavního soudu je nutné v souladu s Úmluvou vykládat i ono "zavinění" ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., a to bez ohledu na to, jakým způsobem s institutem náhrady škody či jeho jednotlivými aspekty pracuje domácí zákonodárce, judikatura i doktrína (zejména ta civilistická). Obdobně jako je například v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a zejména pak v judikatuře evropských ústavních a nejvyšších soudů vykládán rozsah náhrady škody zahrnující i nemateriální újmu (srov. k tomu např. přehled závěrů této judikatury uvedený v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 85/04 ze dne 13. 7. 2006 In: Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení - svazek 42, Praha, C.H. Beck, str. 91 a násl.), musí být vyloženo i ono zavinění. Lze přitom poznamenat, že termín "zavinění si" nepovažuje Ústavní soud za přiléhavý ani de lege lata (při případných úvahách de lege ferenda by to měl zákonodárce reflektovat). Používá-li přitom zákon tento termín, pak by měl být tedy alespoň chápán jako "způsobení si" ("zavdání příčiny ke") vzetí do vazby a měl by být vykládán restriktivně,

resp. tak, aby samotný aspekt zavinění neznamenal ve své podstatě popření úmyslu zákonodárce založit odpovědnost státu i za zákonné rozhodnutí o vazbě (srov. k tomu i navrhovatelem citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 596/02). Nelze tedy souhlasit v této souvislosti s tím, aby zavinění v rámci citovaného ustanovení bylo spojováno dokonce s formou nevědomé nedbalosti, tak jak s ní počítají vybraná relevantní ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "občanský zákoník"), byť tento názor je zastáván jinak akceptovanou literaturou (srov. Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci: komentář. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 276 s.). Ta lakonicky konstatuje - a její závěry zcela přejímá relevantní judikatura (srov. například rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3038/2006 z 29. 1. 2009, R 110/2009 civ.) - že ustanovení § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb., určitou formu zavinění nepředepisuje, proto k jeho naplnění postačí právě nevědomá nedbalost. Nevědomá nedbalost je v souladu s touto literaturou a judikaturou založena na tom, že stíhaná osoba nevěděla, že si může svým jednáním způsobit určitý následek (např. vzetí do vazby), ačkoliv to vzhledem k okolnostem předvídat mohla nebo měla. Tato koncepce je však podle názoru Ústavního soudu poněkud zjednodušující. Přehlíží, že občanský zákoník chápe zavinění především jako předpoklad vzniku odpovědnosti, resp. pokud s ním pracuje jako s prvkem umožňujícím omezení nebo vyloučení odpovědnosti škůdce, činí tak způsobem odpovídajícím charakteru občanskoprávních vztahů (srov. k tomu např. Švestka, J. - Spáčil, J. - Škárová, M., - Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník. Díl I, 2. vydání, Praha 2009, s. 35 a násl. či kupříkladu rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 1329/2006, nepublikováno, dostupné pod http://www.nsoud.cz/, kde se mimo jiné akcentuje následující závěr: "Charakteristickým znakem občanskoprávních vztahů je především to, že jejich subjekty mají rovné postavení. Rovné postavení spočívá v tom, že jeden účastník takového vztahu nemůže svým jednostranným úkonem založit povinnost druhého účastníka vztahu a v rámci tohoto vztahu nemůže ani autoritativně vynucovat splnění povinností druhého subjektu."). Ustanovení § 441 občanského zákoníku, jež má být zvláště v otázce koncepce zavinění obdobou právě k § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. (srov. k tomu opět Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci: komentář. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 84 a násl. a tam uvedený výslovný odkaz) je ovšem dle dlouhodobého výkladu české civilistiky (srov. k tomu např. Češka, Z. - Kabát, J. - Ondřej, J. - Švestka, J. Občanský zákoník. Komentář. Díl II. Praha: Panorama, 1987, s. 534 - 535; Fiala, J. - Kindl, M. a kol. Občanský zákoník: komentář. Díl 1, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 735 a násl.) nutno chápat tak, že předpokladem toho, aby poškozený nesl škodu poměrně nebo sám, je to, že se dopustil jednání splňujícího všechny předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu.

S ohledem na právě uvedené má Ústavní soud za to, že hledá-li současná aplikační praxe (zvláště Nejvyšší soud) paralelu mezi některými obecnými principy ovládajícími institut náhrady škody, tak jak s ním počítá občanský zákoník, a náhradou škody podle citovaného ustanovení zákona č. 82/1998 Sb., pak jde o postup neadekvátní. Nezohledňuje, že na straně poškozeného - byť si jistě lze představit situaci, kdy si skutečně způsobil vzetí do vazby sám, a to tak, že poskytnutí odškodnění by se skutečně jevilo rozporným s principy spravedlnosti [srov. k tomu například skutkové okolnosti případu zmíněné v usnesení Ústavního soudu z 3. 11. 2005, sp. zn. II ÚS 366/04, dostupné pod http://nalus.usoud.cz] - k onomu "zavinění" nedošlo v rámci občanskoprávního vztahu, ale za okolností vážících se ke konkrétnímu trestnímu řízení, kdy stát, reprezentovaný orgány činnými v trestním řízení nebyl s poškozeným ve výše zmíněné relaci rovnosti subjektů. Nadto, deklaruje-li se konceptuální shodnost mezi tím, že ani v § 441 občanského zákoníku, ani v § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. zákonodárce nespecifikoval formu zavinění (má se tedy zato, že v obou případech postačí nevědomá nedbalost), neprovádí se toto srovnání uvážlivě, neboť ona "přísnost zákona" ve formě nevědomé nedbalosti ve smyslu § 441 občanského zákoníku je přiměřená mimo jiné proto, že poškozený měl možnost v obdobné míře jako škůdce ovlivnit, zda-li svým jednáním naplní všechny předpoklady vzniku odpovědností (jak bylo zmíněno výše), včetně intenzity jejich naplnění; srovnatelnou možnost přitom zjevně osoba vazebně stíhaná nemá. Jen na okraj lze k tomuto

porovnání citovaných zákonných ustanovení dodat, že zatímco ustanovení § 441 občanského zákoníku počítá i s eventualitou snížení náhrady škody poškozenému vzhledem k jeho zavinění, ustanovení § 12 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. s touto alternativou nepočítá."

Ústavní soud v nálezu ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. II. ÚS 1856/07, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 57/2008, uvedl: „Zavinění stěžovatele na zahájení vlastního trestního stíhání nelze spatřovat v tom, že v pozici podezřelého a posléze obviněného využil všechny možné prostředky ke své obhajobě, mezi které zejména patří právo nevypovídat, jakož i právo nevypovídat pravdivě."

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 4. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2/2007, uvedl: „Právo odepřít výpověď je tradičním institutem trestního procesního práva a má dopad právě do poměrů trestního řízení; to, že obviněný není povinen vypovídat, nesmí mu přinést újmu v řízení trestním, zejména tedy k výpovědi nesmí být nucen a jeho vina musí být spolehlivě prokázána jinými důkazy. Využití tohoto procesního práva však za určitých okolností může vést k důsledkům v hmotněprávní oblasti nároků na náhradu škody proti státu. Rozhodně však zavinění obviněného na zahájení trestního stíhání nelze bez dalšího spatřovat pouze v tom, že v pozici podezřelého a posléze obviněného využil všechny možné prostředky ke své obhajobě, mezi které patří též právo nevypovídat. I zde se totiž musí uplatnit závěry o konkrétním vlivu takového postoje na průběh či zahájení trestního stíhání."

Jelikož napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky výše vymezené pod č. 1), při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od výše uvedené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (a také Ústavního soudu), a rovněž na vyřešení otázky výše vymezené pod č. 2), která v rozhodovací praxi dovolacího soudu doposud nebyla řešena, shledal dovolací soud dovolání přípustným. Dovolací soud zároveň dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

Předně nelze přisvědčit námitce dovolatele, dle níž v otázce zavinění si trestního stíhání je analogie legis v neprospěch poškozeného protiústavní. Nárok na odškodnění nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním je nárokem soukromoprávním. V soukromém právu, na rozdíl od práva trestního, neplatí zákaz analogie legis v neprospěch obviněného, resp. v odškodňovacím řízení poškozeného. Naopak v soukromém právu je analogie legis běžně užívanou metodou výkladu, přičemž jak plyne z výše uvedené judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu, lze v případě odškodnění nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním analogicky aplikovat ustanovení § 12 odst. 1 OdpŠk. S odkazem na výše citovaný nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 11/10 však lze přisvědčit námitce dovolatele, že zavinění si trestního stíhání je třeba vykládat restriktivně.

V dovolatelem položené otázce, zda lze posuzovat jako zavinění si trestního stíhání situaci, kdy obviněný využije svého ústavně garantovaného práva nevypovídat, již Nejvyšší soud dospěl k závěru (srov. výše citované rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 2/2007), že i využití práva nevypovídat v trestním řízení může v odškodňovacím řízení vést k závěru, že poškozený si trestní stíhání zavinil sám, to ovšem nikoliv bez dalšího. Jinými slovy zavinění si trestního stíhání nelze spatřovat pouze v této okolnosti, neboť je nezbytné, aby takovýto postoj poškozeného měl na průběh či zahájení trestního stíhání konkrétní vliv. Tedy například, pokud by poškozený měl k dispozici informace, příp. důkazy, které by vedly k tomu, že by trestní stíhání nebylo zahájeno, resp. již zahájené trestní stíhání by bylo zastaveno, pak by ve spojení s touto okolností využití práva nevypovídat mohlo vést k závěru, že poškozený si trestní stíhání zavinil.

Obdobný závěr pak lze vztáhnout i na druhou dovolatelem položenou otázku, zda je civilní soud v odškodňovacím řízení oprávněn posuzovat kvalitu či rozsah právních úkonů poškozeného v řízení, v němž měla vzniknout škoda či jiná újma. Dovolatel touto otázkou míří na posuzování jeho výpovědi učiněné v trestním řízení soudem odvolacím v odškodňovacím řízení. V souladu s výše uvedeným i kvalita či rozsah výpovědi by mohl za obdobných okolností, které byly uvedeny v předcházejícím

odstavci, vést k závěru, že poškozený si trestní stíhání zavinil.

V posuzovaném případě bylo zjištěno, že dovolatel byl zproštěn obžaloby, když nebylo prokázáno, že by finanční prostředky získané od poškozených společností užil pro svoji potřebu. Naopak 82,05 % těchto prostředků bylo dle znaleckého posudku použito na platbu celnímu úřadu, zbylé finanční prostředky byly použity jednak na chod společnosti a pouze část finančních prostředků byla čerpána kartou, nebylo však prokázáno, že i takto čerpané prostředky byly použity pro soukromé účely žalobce. K tomuto závěru tak soudy v trestním řízení dospěly až na základě důkazu znaleckým posudkem. Obecný závěr učiněný odvolacím soudem, že aktivnější přístup dovolatele před zahájením trestního stíhání i po něm, by mohl buď zabránit trestnímu stíhání, příp. zkrátit jeho délku, k závěru, že si dovolatel trestní stíhání zavinil, nepostačí, pokud současně nebylo v řízení prokázáno, že by případná výpověď dovolatele v trestním řízení mohla obsahovat natolik zásadní informaci, způsobilou radikálně změnit doposud zjištěný skutkový stav věci.

Ohledně poslední dovolatelem uplatněné námitky směřující k posuzování kritéria délky trestního řízení Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011, uveřejněném pod číslem 122/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, uvedl: „Toto kritérium zohledňuje zejména to, po jak dlouhou dobu zásah do osobnostních složek jednotlivce v důsledku proti němu vedenému trestnímu řízení trval. Lze zde vyjít případně z toho, že trvání trestního stíhání může způsobovat kontinuální nárůst újmy projevující se v osobnosti člověka; délka trestního stíhání však na druhou stranu, zejména v případě uvadajícího zájmu společenského prostředí o daný případ, nemusí mít nutně za následek narůstající dotčení integrity poškozeného a mohlo by být v takových poměrech uvažováno o poklesu intenzity újmy v průběhu plynutí času. Zajisté je vždy na místě porovnávat vliv tohoto kriteria s ostatními a nečinit z něj mechanicky určující hledisko. Je však třeba věnovat zvýšenou pozornost možnému zdvojení uplatňovaného nároku založeného na totožném skutkovém základě, a to zejména ve spojení s možnou nepřiměřenou délkou trestního stíhání. Úkolem soudu proto je, aby na základě vylíčených skutkových tvrzení právně posoudil, mezi jakou újmou (jako následkem) a jakou skutečností (jakožto příčinou této újmy), má být příčinná souvislost zjišťována, a zda se jedná o nárok jediný, či zda žalobce v rámci svých žalobních tvrzení vymezuje nároků více. Zatímco nepřiměřená délka řízení typicky způsobuje újmu spočívající zejména v nejistotě ohledně výsledku řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4336/2010) a udržování osoby obviněné z trestné činnosti v tomto stavu nejistoty, samotné trestní stíhání způsobuje zpravidla újmy, jež vylíčil žalobce, a které by se souhrnně daly označit za morální poškození osobnosti (integrity) poškozeného v době trestního stíhání a narušení jejího soukromého, rodinného, popřípadě i jiného života (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2773/2011).“

Odvolací soud v napadeném rozsudku dospěl k závěru, že po vydání zrušujícího rozhodnutí odvolacího soudu ze dne 28. 2. 2007, č. j. 61 To 61/2007-1622, již bylo negativní působení trestního stíhání na žalobce poněkud méně intenzivní. Lze přisvědčit námitce dovolatele, že tento obecný závěr není správný. Újmu spočívající v morálním poškození osobnosti (integrity) poškozeného nelze považovat za méně intenzivní jen z toho důvodu, že je v probíhajícím trestním řízení úspěšný v řízení odvolacím, když zrušující rozhodnutí nevedlo k bezprostřednímu zastavení trestního řízení, naopak toto řízení pokračovalo ještě po dobu delší než čtyři roky.

Dovolací soud z právě vyložených důvodů považoval rozsudek odvolacího soudu za nesprávný a dovolání žalobce za důvodné, a proto podle § 243e odst. 1 o. s. ř. rozsudek odvolacího soudu v dovoláním napadených výrocích zrušil, přičemž dle odst. 2 téhož ustanovení vrátil věc ve zrušeném rozsahu k dalšímu řízení. V něm bude odvolací soud vázán zde vyslovenými právními názory soudu dovolacího (§ 243g odst. 1 a § 226 odst. 1 o. s. ř.).

zdroj: www.nsoud.cz

Právní věta - redakce.

Další články:

- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování